

O ubi effis fontes lacrymarum? Et quid faciemus, quo thibis, ubi nos occulabimus obita veritate; si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere pernicia.

IV. Verum, Patrum, & Theologorum christiane professionis illis sententiis, lubet in calce huius dissertationis quaedam Ethnicorum effata, & exempla iudicare, quae nos Christianos robore maximo perferre debent. Primum exemplum suppeditat Livius Dec. I. Lib. III. cap. VIII. ubi narrat iuramentum inchoatum, seu renovatum a Quinto Cincinnato Consule, quo plebs fidem dederat, & firmaverat iussu Consulis eundi ad castra. *Caesari* (inquit Livius) *tum Tribuni, & populum exsolvere religionis velle: primum eo tempore Quintum fuisse, cum sacramento ad illi sint. Sed novum hoc, quae vixit tenet saculum, negligentia deum venerat: nec, interpretando, sibi quisque iurandum, & leges aptas faciebatur, sed suos potius mores ad accommodabat.* Tribuni dumtaxat veluti iagatores, ac sapientiores cavillabantur, plebem non obstringi iurandi vinculo, quia, quando iuraverat, Quintus non Consul, sed privatus homo erat. Sed, inquit Livius, non dum tanta deorum contemptio obtinuerat, ut quisque pro arbitrio interpretari iuramenta, sibi leges aptare auderet; sed proprios mores ad leges & iura iuranda conformabant omnes. Num unius veri Dei neglectus Christianorum animos, mentisque subitum in iuramentorum interpretationibus, alii indicent.

V. Aliud exemplum refert idem Livius Dec. III. Lib. II. cap. XXXI. ubi narrat vestitum unius captivi militis, qui, Romam, proficiscendi licentia obtenta, cum pro pigrore redendi ad castra, non aliud nisi iuramentum Annibali dedisset, censuit iuramento se exolutum, si post discessum statim ad castra, quasi aliquid sibi oblitus, recuperaturus rediret, & statim vestigia Romam relegeret, sicut ipsa peregit. *Cum egressi castris essent* (inquit Livius) *unus ex his minime Romani ingenti homo, velut aliquid oblitus, iurandi solvendi causa, eum in castra redisset, ante noctem comites assessorum.* Tantam veritatem Romano homine indignam reperavit Livius, atque supplicium refert quo Senatus callidum punivit hominem. *Unus ex his* (inquit cap. XXXV.) *domum abiit, quod fallaci reditus in castra, iuratum se exsolvisset. Quod ubi*

innotuit, relatumque ad Senatum est, omnes censuerunt comprehendendum, & custodiis publice datis deducendum ad Annibalem esse.

VI. Hoc idem factum narrat Tullius Lib. III. offic. cap. IX. Sed ut laudandus Regulus in conservando iurando: sic decem illi post Camensem pugnam iuratos ad Senatum misit Annibal, in castra redituros ea quoriam potius erant Patri, nisi de rediendis captivis impetravissent, si non redierint, vincerent. De quibus non omnes uno modo Nam Polybion, bonus Auctor, in primis, scribit, ex decem Nobilissimis qui tum erant missi, novum revertisse, a Senatu re non impetrata: novem decem, qui paulo postquam egressi erant castris, rediisset, quasi aliquid esset oblitus, Roma remansisse. Restitu enim in castra liberatum se esse iurando interpretabatur: non recte: Frus enim disstringit, non dissolvit perivium. Fuit igitur ista calliditas perverte imitata prudentiam. Itaque decrevit Senatus ut ille veterator, & callidus vinculis ad Annibalem duceretur. Et alio loco eiusdem Libri: *Nullum vinculum ad stringendam fidem maiores nostri iurando veritas effluere luerunt.* Graves, luere poenas fallaces, & verutos iuratores, vel ipse Hesiodus asserit.

Clades mortalibus unde

Advenit, quos fallaci peccore iurant.

VII. Haec omnia referre conatore duxi, ut Ethnicorum sinceritas, & constantia in praestanda iurata fide, eorumque in veritatis commentis detellendis ingenitas, ponere illos perferant qui evangelica luce donati, sacra iuranda vanis restrictionibus, amphibolis, ineptique interpretationibus eludunt, non sine infidelium scandalo. Livius indignum Romano nomine iudicavit militem qui facti equivocatione iuramentum interpretatus fuit. An ne christianum nomine digni eorum illi Christiani qui, non ut vitam ab aeterni illi Christiani qui, non ut vitam ab aeterni morte, quemadmodum miles praefatus, fervent, sed ut pompis vanis indulgeant, ut aliquem asequantur dignitatis gradum, iuramento sacro Evangeliorum contactu, publico ritu Deo & Principi facta, arbitraris significantibus commentantur, atque in sensu propriis appetitionibus faventes detorquent, Principis mentem deludunt, divinae maiestati terrerim inferunt iniuriam? Et haec dicta fulticant pro explicatione controversiae a ceteris praetermissa.

DISSERTATIO VI.

DE QUIBUSDAM IURAMENTIS PROMISSORIIS, FORUMQUE OBLIGATIONE.

DE iuramento promissorio generatim accepto, eiusque absoluta, gravique obligatione egimus dissertatione secunda. In praesentia peculiariter istius generis iuramenta, de quibus non leves difficultates enucleandae occurrunt, sub examen inducimus.

CAPUT I.

DE iuramento servandi statuta Reipublicae, Capituli, Commentariis, Collegii, & cuiusque sodalitati.

DE iuramentis peculiaribus Principatus superiore dissertatione satis superque egimus. Nunc de quibusdam iuramentis promissoriis quae non modo a Principatu, & Republica, sed a quaque fere Communitate, Universitate, & Collegio fieri solent, sermo nobis erit. Id vero pariter prestabimus, ut meliori in lumine veritas, quoad fieri in re factis impedita poterit, collocetur.

II. Quae I. An, ut Capitula, Monasteria, Communitates se iuramento obstringant, debeant singuli, & omnes eiusdem Communitatis iurare? Resp. Primo certum est Capitula, communitates, & quaeque sodalitates potestatem habere se iuramento obstringendi ad aliquid peragendum: quod duobus modis fieri valet. Primo, inquit Suarez Lib. II. cap. XXXI. n. 8. cum iuramentum fit ad obligandum singulos divisim agentes; ut quando iurant observare tale festum, aut quiddam eiusmodi. Secundo, cum iurant aliquid collegialiter praestandum; quod iuramentum spectat non singulorum, sed totius Capituli, seu Communitatis operationes: ut cum statuunt non revocare talem legem, non admittere quenquam in propriam societatem, & id genus similia. Certum quoque penes omnes est, necesse haud esse ut singuli, & omnes, sed satis esse ut maior pars Communitatis iuret; nisi esset speciale statutum, maiorem numerum, puta datum partium prescribens. Ratio est, quia quod fit a maiori parte, a tota Communitate fieri communiter censetur, ad vim obligandi quod attinet. Ceterum, si suffragatores dissident, si renunt plures legi assentiri; dici vere non potest, quod unanimo consensu factum sit; quia, praecedente revera tali dissidio, solum verum est maiorem dumtaxat partem legem rogasse;

quae maior pars, quantum ad vim obligandi, pro toto reputatur Communitate.

III. Quae II. An, factio iuramento a maiori parte, cogendi sint qui repugnaverunt, ad inveniendum, & ad legis observantiam? Resp. Adfirmant communiter omnes, & quando suffragatores nequeunt offendere evidentem iniustitiam rogatae legis. Si enim qui repugnant, legem a Communitate latam appellarent ad superius tribunal; pendente causa, nec lege, nec iuramento tenerentur, sed causa detecta ad legem devincerentur, & ad iuramentum edendum. Utique verum est vi iuramenti eos non teneri, quousque non iuraverint, ad legis observantiam; sed tenentur vi obedientiae, pacti, & legis, seu iustitiae. Quaelibet enim pars tenetur se ad totum conformare. Quare post latam a maiori parte Capituli legem, & acceptatam, omnes & singuli ad illam servandam adstringuntur. Alioquin nullum firmum ac stabile fedus cum Cone mutatur. Quapropter cessare iuramenti a Communitate facti obligatio; nisi omnes pertinentes ad Communitatem vinculo legis factae confingerentur. Quod potiori iure locum habet, quando actus ab universitate iuratus, non solum collegialiter, seu ab omnibus simul, sed a singulis etiam servandus est. Licet enim vi iuramenti non obligentur, donec iuraverint, eo quod iuramentum actio personalis sit; tenentur tamen titulo iustitiae, & obedientiae; quin & ad iurandum, ut dictum est, ab Universitate cogi possunt, nisi evidens, & manifesta ratio impediat.

IV. Quae III. An iuramentum servandi statuta Communitatis, Universitatis, &c. praesentia debeat etiam ad futura, nempe ad statuta in posterum edenda? Resp. Si iurans praesentem statuta iam edita, planum est, iuramentum non extendi ad futura edenda. Similiter, si iuramentum fuit absolute, communissima sententia est, retrahendum ad statuta iam facta, fecus ad futura: eo quod

quod propter metum periculi, strictioris interpretationis iuramentum sit, S. Antonius II. P. tit. 1. cap. vi. §. 6. hæc addit. *Possit tamen distinguere, quod aut statuta que postmodum sunt, non sunt multum præiudicialia; & tunc extenditur iuramentum ad illa: aut sunt gravis præiudicii; & ad illa non extenditur iuramentum.* Verum, si ve gravis, si ve levis sit res iurata, ad sola statuta edita restringi iuramentum, communis, & mihi vera, sententia docet: nec aperte dissentit sanctus Archiepiscopus. Azorius Lib. II. cap. VIII. q. VII. Suarez Lib. III. cap. XXXI. Candelius disp. XXVI. art. 12. dub. 12. concl. 26. Sanchez Lib. III. cap. XIV. n. 1. Leander disp. XXXIV. quest. v. Lessius Lib. II. cap. XLII. dub. 4. Palaus disp. II. punct. 14. n. 2. Prado cap. XXXII. q. VI. §. 2. num. 11. Salmanticenses tract. XVII. cap. 11. punct. 7. §. 1. n. 77. & communiter omnes. Addendum tamen, quod si statutum futurum esset dumtaxat declarativum prioris statuti iam iurati, tunc iuramentum etiam ad istud extenderetur: quia absolute non esset novum, seu distinctum statutum, sed unum cum veteri iam iurato, quæ foret declaratio & explicatio, constitueret. Et hoc quoque commune est pene Auctores.

V. Quest. IV. An iurans servare statuta Communis, teneatur servare ea que ipsi recepta non sunt, aut in desertudinem abierint, vel per revocationem legislatoris amplius non obligent? Resp. Non admodum clare super hac questione loquuntur Auctores, eo quod non discernant statuta que ea præcipiunt que sunt iuris naturæ, a ceteris que sunt meri iuris positivi; & similiter non distinguant, quando præsumi possit consensus Principis, seu Communis, nec ne. Quem defectum ut evitemus, in primis est observandum, quod ea que iuris naturalis, & divini sunt, ut observatio iustitiæ sive communitatis, sive distribuentis, & similia, non subsistant consuetudini, aut præscriptioni; consequenter nec iuramentum eodem confirmans. Quare, licet maior pars Communis violaret præfatum iuramentum, seu statuti iuratum, non ob id consuetudo ad verius iuramentum induceretur. Et pro maiori claritate duo transgressionis tempora distinguamus oportet. Alterum, quo lex iurandi rogatur. Si tum maior pars legem contemneret; legem non acceptaret, atque adeo legem abrogaret. Alterum post rogatum, & acceptatam legem iuratum observandi eaque iuris naturalis, & divini. Tum trans-

gressio etiam maioris, & maxima partis legem non abrogaret. Præter transgressionem consensus quoque Principis vel Communis ad consuetudinem requiritur: qui præsumi non potest, quoties Communis ipsa iuramentum exigit, & res iurata ad ius naturæ, aut divinum pertinet. Quando autem materia iurata est solius positivi iuris; hæc præscriptio, & consuetudo legit esse obnoxia: quia non raro contingit uno tempore bono communi consentaneam esse legem, alio vero tempore inoffensivam esse legem, alio vero tempore inoffensivam. Quid, si observantia statuti perleveret esse bono communi utilis, & iuramentum de illius observantia a Communitate exigitur? Distinguemus mihi videtur. Si lex iurata ius commune exiliminationem valde utilis est bono communi, licet a pluribus non observetur, non propter ea antiquata dicitur; si bono communi parum proficit, delictudine cessare potest. Paucissima sunt statuta cuiusque Communis, Capituli, Republicæ, Collegii, que inutilia prorsus sunt bono communi; sed omnia alia quo modo in illud conferret, si observantur. Quid inde? Nulla ergo statuta consuetudini subsistant contraria? Silent omnes quos ego legimus Doctores super hoc. Id quod mihi verosimilius videtur, est, illas leges & statuta ex quorum inobservantia, & transgressio graviter ladiatur bonum commune, non posse consuetudine contraria aboleri; & licet istæ a pluribus violentur, non ideoque transgressionem culpa vacare: quia nunquam potest præsumi rationabilis consensus legislatoris in ea que gravè detrimentum inferunt communi bono, cuius observantiam promovere tenetur ipsemet legislator. E contrario, tametsi præfata statuta utilia aliquo modo sunt fini, & bono communi; attamen, si nec illorum observantia valde augeat, seu conservet, nec illorum transgressio valde ladat commune bonum, hæc obsolescere possunt: quia non præsumitur, Principem velle lubidiorum conscientias obstringere in rebus parvi momenti; nec omnia que conferre in augmentum boni communis possent, exequamur necesse est, sed ea tantum sine quibus bonum commune difficile consistere valet. Ex quibus colligitur, nimis diminutos esse communiter Galitias, dum docent absolute, ea statuta in desertudinem abire que a maiori parte non observantur; & ea que delictudine quacunque cessaverint, non obligare. Nam transgressio maioris partis non semper delictudinem, seu contrariam consuetudinem; sed corruptelam sive inducit.

Fau-

Paucis verbis hæc indicavit D. Antonius II. P. tit. 1. cap. vi. §. 6. *Cum quis iuratur servare statuta Communis, vel alicuius Collegii, si qua sunt abrogata per contrariam consuetudinem, que sit rationabilis, & præscripta . . . non videtur obligatus ad illa.* Rationabilem, & præscriptam consuetudinem exigit S. Archiepiscopus, & id communiter Theologi omnes docent, dum de consuetudine abrogante legem scribunt. Quando autem re ipsa contingant tales que legem humanam abrogare valeant, definit præscriptæ nequaquam postulare. Solum addimus; duo hic, quemadmodum in omnibus aliis controversiis, extrema esse vitanda: alterum illorum qui ex sola legis transgressione consuetudinem obrudunt; alterum illorum, qui neglecta praxi, circumstantiis, & temporum conditionibus spretis, legi abstracte nimis severe adherent. Istis considerandum propono seivum illud D. Thomæ 1. 2. quest. XXVII. art. 3. *Difficile est consuetudinem multitudinem removere.*

VI. Optandum sane foret ut Republicæ, Communitates, Collegia, & Universitates suas iurandi reformulas; ut partiim recentiores leges, & statuta iuranda, missis illis que re ipsa in desertudinem abierint; ut declararent, que vigeant, & que aboluta sint; Sed id vix desiderare, nedum sperare possumus. Et tamen gravissima iurandi lex, que, ut cuiusque periculi periculum auferat, præcisa esse debet, id summopere exigere. Sed que a multitudine pendunt, difficillime reformari queunt. Quoties mihi occasio contingit consulendi privatis in hac materia; sive ad ipsi præsent quod multum exequi omittit; nempe ut explicite, & clare, quoad fieri potest, ea recentiant que sub iuramento servanda promittunt, eaque recentiant que obsoleta dicuntur. Quando iurantes sunt ipsi qui simul in Communitate congregati legem iurandi condunt, vel eandem imponunt; nulla, aut levis esse potest difficultas in simili declaratione; sicuti occurrere possit, si iurantes essent subditi, & conditor legis Rex absolute imperans. At inquis, si quis eiusmodi iuramenta præfatis exceptionibus ederet, deridendum se se exhiberet, quia hæc omnia tacite subintelliguntur. Deridendum se præberet, si quis suo tempore dicitur sunt: *O nos insensati, vitam illorum æstimabimus insaniam, & finem illorum sine honore &c.* Sap. v. locus vero ceteris, qui de propria æterna salute solliciti, legem iurandi gravissimam ea que par est re-

Gonr. Theol. Tom. IV.

verentia, & obsequio observant, & periculum peritium summopere vitare student. De statutis que ab ipsa Communitate revocata sunt, nulla est difficultas: planum siquidem est hæc non obligare. Certum item est, iuramentum servandi absolute statuta alicuius Communis comprehendere etiam statutum illud quod licet tempore quo iuramentum emisit fuit, non obligabat ob defectum alicuius conditionis, puta approbationis, vel confirmationis; temporis tamen defectu obsoletum, quia accedunt omnes conditiones necessariæ ad constituendum statutum illud licitum.

VII. Quest. V. An si quis iuraret unicum statutum alicuius Communis, illud que esset obsoletum, peccaret non servando statutum illud? Resp. Sanchez Lib. III. cap. XIV. num. 9. Prado cap. XXXII. num. 15. Salmanticenses tract. XVII. cap. 11. punct. 7. §. 1. n. 79. aliique communiter docent, iuramentum præfatum ad nihil obligare; & iuramentum non peccare, dum non implet quod promittit. Ad id probandum omnes rationem quam assignat P. Sanchez, excipiunt. Dicunt namque, iuramentum non esse de implenda re absolute, & seculo statuto, sed servandi statutum; seu esse iuramentum implende rei iuxta statutum præscriptum. Postro ergo quod statutum obsoletum sit, ad nihil obligat, iuramentum quoque nullam præter obligationem. Sic communiter ratiocinantur recentiores. Et tamen illi omnes docent, materiam iuramenti debere esse possibilem, licitam, utilem, immo gravis momenti; aliter iuramentum ad minus incautum esset. Desubissent ergo & hic addere fallent, tum exigentem, tum præstantem simile iuramentum peccare ob defectum iudicii. Ut mea præfata opinio, non videtur præsumendum, Communitatem adigere quemquam ad iurandum unicum statutum, sive legem que non sit, seu que delictudine prolixè delicti. Quod si simili statuti servandi iuramentum exigeret; non videro quomodo culpa excusari posset si ve exigens, si ve præstantis eiusmodi iuramentum, quod evidenter incautum esset. An ne consuetudo etiam obiter iurandi, & exigendi iuramentum sine ulla necessitate, & de re vana, que re ipsa non existit? Quando enim unicum iuratur statutum, materia iuramenti tota est statutum illud: quo penitus sublato, tota deficit iuramenti materia. Falsum ergo est iuramentum, aut certissime incautum. Ergo tam iurantes, quam exigentes iuramentum, peccant. Iu-

D

RAS

rans tamen non servando statum revera abrogatum, non peccat, sed peccavit iurando incaute illius observantiam.

VIII. Quæst. VI. An qui iurant servare statum Republicæ, Communivitatis, Collegii &c. quæ ad nullam culpam obligant, culpam committant illa non servantes? Resp. P. Sanchez, Trullench, Palau, Bonacina, Prado, Salmanticenses, & communiter recentiores docent, nullius culpæ reum evadere qui similia iurata statum servare negligeret; atque tamquam certum id decernunt. Mihi tamen hæc opinio falsa est. Et primum iuramenta exigimini solent pro observantia constitutionum quæ nullius sunt momenti, quæque ad nullam obligant culpam, sed ea statuta iuramentum firmiter quorum observantia quam maxime interest Communivitatis. Ideo præter si gamentum statum additur iuramentum vinculum. Deinde in hoc hallucinati videntur recentiores Casuistæ, quod obligationem statum ab obligatione iuramenti non discernant. Utique iuramentum non efficit ut statum quæ ad nullam culpam vi sua obligant, ab ipso iuramento vim obligandi ad culpam accipiant. Ceterum, licet nulla sit obligatio ex principis iustitiæ proficiens, urget tamen obligatio a iuramento ortæ, quæ ad religionem pertinet. Nonne qui iuramento obstrictus est ad servandum statum, vinculo religionis ad id tenetur? Ergo qui iuramentum infringit, religionis debitum violat. Hoc ergo vertit dicitur leges penales inter & leges conscientiarum ligantes, quod qui leges tantum penales iuratas violat, tantum committit peccatum contra iuramentum; contra qui iuratas leges sub culpæ pœna obligantes violat, duo perpescant crimina, alterum contra legem, alterum contra iuramentum. Et profecto, si iuramentum servandi statum solum pœnalia nullam religionis obligationem inferret, superfluum foret & frustraneum.

IX. Hanc quam tradimus doctrinam, ex D. Thoma eruiamus. Siquidem ille 2. 2. q. dxxxvi. art. 9. quærit, an Religiosi semper mortaliter peccent, dum aliquod Regiæ statutum violant? Et hoc sibi obicit argumentum primo loco. *Facere contra votum est peccatum damnabile. Sed Religiosi voto professionis ad Regulam adstringuntur. Ergo peccant mortaliter transgrediendo ea quæ in Regula continentur.* Cui obiectio non respondet, in corpore articuli statuit, *votum professionis respicere principaliter tria prædicta, scilicet paupertatem, continentiam, & obedientiam.* Deinde in resp. ad 1. directe occurrat obiectio

dicens, *quod ille qui proficitur Regulam, non videtur servare omnia quæ sunt in Regula; sed videtur regularem vitam, quæ essentialiter consistit in tribus prædictis. Unde & in quibusdam Religionibus certis aliqui profitentur, non quidem Regulam, sed vivere secundum Regulam. In quibusdam autem Religionibus ab hac cautius proficitur obedientiam secundum Regulam; ita quod professione non contrariatur, nisi id quod est contra præceptum Regulæ.* Ex his latis apparet quam longe a doctrina recentiorum distet doctrina Angelici. Non asserit ille, Regulares vivere statuta ut statuta; sed expresse, ut eos culpa liberet, docet illos non vivere statuta ipsius Regulæ. Et profecto si ego iurarem me crastina die servaturum silentium; quis me a culpa periuri excusaret, si deliberate silentium frangerem, quamvis vi meæ professionis nullius culpæ reus sim, silentium violans?

X. Unum denique addo, iuramenta servandi statum Communivitatis, Capituli &c. ut plurimum in communi, seu, ut aiunt, *collegialiter* servanda iurari; & ideoque pariter materia admittit non reculo; ac proinde assero, iurantes quandoque mortaliter, quandoque venialiter peccare, si negligant defendere, conservare &c. præfata iurata statuta. Hæc quoque est intentio iurantium, & intentio Communivitatis exigentis iuramentum. Aliter omnino sentiendum est de iis qui privatim iurant aliquam peculiarem promissionem. Ilos enim, si deliberato animo rem iuratum, five levem, five gravem, implere negant, reos esse periuri furo probavimus.

XI. Quæst. VII. An Universitas revocare possit statum suum iuratum? Resp. Convenit in primis pœnes Auctores, si iuramentum fuit non revocandi statum iuratum, non posse Communivitatem, Universitatem, &c. revocare dictum statum abique periurio. Præcio autem tali iuramento, si statum iuratum observandum sit a singulis Communivitatis personis, ut quando decernitur, neminem arma deferre, neminem noctu domo egredi, aliaque id genus; tunc statum revocari a Communitate potest: quia, cum illud statum singuli de Communitate exequi debeant; consequitur Communivitatem retinere facultatem n revocandi illud. Porro iuramentum non tribuit statuto iurato perpetuitatem, sed maiorem dumtaxat obligationem, quamdiu durat. Ergo revocato statuto, corruit quoque iuramentum. Contra, si res iurata a tota Communitate simul accepta impleri debeat, committitur docent Auctores,

non posse eiusmodi iuratum statum a Communitate revocari: quia, cum tale statum edit, illudque iuramento confirmat, auctoritatem sibi auferit illud revocandi. Sic docent Covarruvias, Prado, Sanchez, quos sequuntur, & laudant Salmanticenses *1701. cap. 11. punct. 7. §. 1. nu. 82.* Ut ingenue fatear, rationem minime teneo cur Communitas non possit revocare eiusmodi statum, quando non sit a superiore potestate confirmatum, si iusta revocationis causa occurrat. Sive enim statum a singulis exequendum sit, five ab omnibus collectivè acceptis, ad potestatem revocationis nihil pertinere videtur. Quod vero asseritur, non posse Communivitatem simile iuratum statum revocare, quia id declaratum est ex *cap. Dilecto de Preb. non evincit intentum.* Quoniam allegatus textus solum declarat, nullius esse momenti quod contra præfatum iuratum statum sit; & merito; nam, persistentia lege, frustraneum est id quod contra legem fit. Ceterum textus ille haudquam declarat, Communivitatem, aut Universitatem non posse, cum boni communis ratio suadeat, statum præfatum revocare.

CAPUT II.

De iuramentis quæ sunt a ministris publicis servandi taxationem stipendii, secreta, banumque publicum promovendi; & a Medicis monendi infirmos de confessione.

I. **P**laribus in locis ministri publici, ut Scribæ, Procuratores, Advocati, Decuriones, alique in ingressu officii sui iuramentum emittunt non petendi, aut accipiendi quiddam præter stipendium lege publicæ taxatum & definitum: quod sane iuramentum iustum, licitum, honestum, & Republicæ maxime consentaneum est. At, quia nihil tam evidens, & honestum occurrit quod humana iacitatus in dilputationem non adducat; ideo quæri coepit, num præfatum iuramentum obliget, quando stipendium pro ministris taxatum insufficientis sit eorum sustentationi, & consequenter iniustum. Satis implexæ Casuistæ veriant hæc difficultatem, ut ex dicendis constabit.

II. Quæst. I. *Quandoriam pretium lege taxationem dicendum sit, insufficientis, & iniustum; ita ut ministri aliquo periurio habeant aliquid præter dictum stipendium accipere, cap. 24. punct. 7. §. 2. n. 84.* dicunt, probabilissimè esse sententiam *Moline, Lugonis,*

Loaudi, Trullenchi, & aliorum, qui aiunt in Hispania stipendium pro ministris taxatum, esse iam iniustum; & propterea posse dictos ministros ultra taxationem aliquid accipere, quod eorum sustentationi sufficit. Deinde *n. 85.* non minus probabilè asserunt contrariam sententiam *Bannes, Petri Ladsime, Villalobi, Joannis a Cruce, Pradi, & Castropalæ* assertum, stipendium taxatum iustum esse; & proliam auctoritatem exhibent *Castropalæ* iniquitatis, se consilia plures Scribas, qui sibi testati sunt taxationem esse iustam.

En quomodo quærio me fieri probabilis reputatur in utraque partem, propterea quod ipsorum ministrorum alii affirmant, alii negant pretium esse iustum. Quis in primis non videat, ipsos ministros in propria causa hand esse testes fides dignos, saltem pro ea parte quæ negant taxatum stipendium sufficientem esse; tamen validum sit eorum testimonium, prout affirmant iustam esse stipendii taxationem? Rursus iusta pretii determinatio nonnisi a legitima potestate fieri valet. Adfirmant vel ipsi Casuistæ molliores, hoc pretium definiendum minime esse ex indigentia ministrorum, & necessitate alende familie; sed ex labore, & prudentum iudicio, inquit *Salmanticenses*. At qui sunt hi prædentes? Ipsi ministri suæ artis concilii? At isti iudices in propria causa esse nequeunt. Homines alterius professionis, qui lites peragunt sub patrocinio advocatorum? Sed isti ab ipsis advocatis reiciuntur tamquam indigni iudices. Quod ergo est reliqui, nisi ut ipsa Republica, quæ sola est eiusmodi controversiæ legitimus iudex, taxationem hanc definiat? Ergo, si semel determinavit istud stipendium, neque auctori, inficia Republica. Dicitur itaque pro solutione quæstionis, ministros iurantes legem taxati stipendii, nequire præter illud quiddam accipere. Etenim vero libere ministerium suscipiunt, & consequenter sponte iuramentum illud edunt. Non est ergo unde excusari possint, si illud transgrediantur. Si inveniunt est stipendium, cur illud sponte iurant? Deinde quis esset talis iustitiæ iudex? Nonne ipsa Republica? Quousque ergo Republica pretium non mutat, iustum dicendum est. Quod si ministri iniustum, & insufficientis sibi, propriæque familie alende illud experiantur; ut principi significent. Ceterum, si iniustum stipendium præfatum iustum observant, seu quia respia illius limites transibunt; iam ex sola legis transgressione delinendo, seu corruptela inferunt;

quod est supra refutatum, tamquam omnium sophismatum pestimum. Ad delatendum si quidem honestam, licitamque præ alio confensus Reipublicæ requiritur, qui in his casibus non modo præsumi nequit, fed contrarius etiam manifestus constat. Etenim quæ Scribæ, Advocati, ceterique ministri stipendium pro patrocinio præstito, exactissime libellis acceptum, in schedulis publicis signare debent; non illud quod acceperunt, sed quod taxatum a Republica est, signant. Nec sufficit reponere, sponte clientes amplum stipendium exhibere: quia liquet hoc esse falsum, coactoque pretium augere: quod inde patet, inquit Cardinalis Toletus *Lib. V. cap. lxxi. num. 8.* quia, peracta lite, clientes suos Procuratores, Advocatos, & Scribas rapaces, & latrones compellant. Si legi taxati pretii stare nolint, iuramentum omittant.

III. Quæst. II. *An iuramentum præstitum de servanda taxa obliget, si taxa sit iusta, & sufficiens, lex tamen contrario usi abrogata?* Resp. Leander disp. xxxi. quæst. vii. *Probabiliter*, inquit, *adhuc respondeo non obligare tale iuramentum Scribæ, & alios ministros ... quia censendi sunt se noluisse obligare.* Pro hac opinione laudat P. Sanchez, Palam, Dianam, Trullenchum, Pradum. Mihi non modo probabilior non est hæc sententia, sed neque probabilis; immo aperte falsa. Quid? Taxa iusta est, & usus contrarius eam abrogat? Iustitia ergo que commutans appellatur, qualis est in præfato stipendio, consuetudini obnoxia est? Contrarius usus abrogare potest iustitiam, ipso Principe repugnantem? En unum ex principis torripinarum, rapacitatem, oppressionem, & iniustitiam que in foris grassantur. Si enim vel ipsi Casuiste docent, usum abolere posse ipsam iustitiam iustitiam; quid tam sanctum, tam iustum erit quod, prævalente hominum malitia & abusu, violare sibi licitum non reputent eulmodi ministri? Reicienda itaque est hæc opinio tamquam omnino falsa & erronea: quia nullus usus abrogare potest iustitiam commutantem, quæ iuris naturalis est. Quare in hypothesi quod taxa reipia iusta sit, ut Leander cum suis supponit, usus contrarius nunquam præscribere valet, & potissimum repugnante Principe, qui taxam iuste definit.

IV. Quæst. III. *An publici ministri, Decuriones, Prætores, Senatoresque urbium, qui cum officium administrandum suscipiunt, iurant se bono publico prospecturos, tenentur*

publica peccata coercere? Resp. Præfati ministri vi sui iuramenti ea omnia impedire tenentur que publicam perturbant tranquillitatem; peccata autem que humanam societatem non infringunt, non tenentur vi iuramenti sui removere. Immo, si Principes multa privata scelera permittunt, ut maiora vitæ mala, & universalem quietem perturbent; consequenter etiam ministri, qui Principum personam referunt, eadem non infringuntur auferre; sed industriam suam totam conferre debent, ut pacem civium, ut mercium abundantiam, iustaque prætia conservent, ut civitatem ab hostibus, & damnis præservent; eaque curare que communi bono prospereint consentanea.

V. Quæst. IV. *An iuramentum servandi secretum eorum que in Capitulis, Conventibus, & Congregationibus tractantur, semper obliget sub mortali culpa?* Resp. Plures Casuiste, quos laudat Leander disp. xxxi. q. lxxi. & sequuntur Salmanticenses tract. xviii. cap. ii. punct. 7. §. 2. num. 88. defendunt, iuramentum istud mortaliter obligare, si res secreto commendata gravis momenti sit; venialiter vero, si res modica sit, & levis. Sed nos iam fule probavimus supra, iuramentum promissorium nullam admittere materiam veritatem, sed quodlibet periculum esse mortale: quod tum potissimum locum habet, quando sub iurato secreto res unica & definitiva cultodienda traditur, quamquam levis sit: eo quod tunc defecit iuramenti promissoria veritas futura, que est illius propria, sicut iuramenti assertorii propria est veritas præsens.

VI. Quæst. V. *Quid tenentur prestare Medici ut iuramenti quod emittunt, dum facultatem medicam obtinent?* Resp. Sciendum est, Medicos vi iuris naturalis, & divini abstringi ad monendos infirmos mori proximis de sacramenti suscipiendis. Sed de hoc in præsentia sermo non est. Præter hoc usi extat lex ecclesiastica cum indixit Innocentius III. in cap. Cum infirmitas de penis, & remissis, quaque iubet, Medicos vocatos ad curandos infirmos debere omnium primum illos monere, & inducere ad confessionem. Hanc legem renovavit Pius V. in sua constitutione edita anno 1566, die 8. Maii, cuius initium est, *Super regimen dominicum*, addens præceptum, ne Medici ultra tertium diem visent ægrotum, nisi per Confessarii scriptam attestationem constet infirmum esse peccata sua confessum. Iuber rursus Pontifex ut Medici illius decreti observantiam iurent, dam

dum profertim artem medicam potestatem accipiunt. Decreti vero iurati violatoribus penas infligit infamie, privationis Doctoratus, & multam pecuniariam arbitrio Ordinarii definiendam, præter alias penas contentas in laudato cap. *Cum infirmitas*.

VII. Pro illarum legum explanatione nonnulla dissingenda sunt. In primis ubi constituitur Pii V. usus, & consuetudine recepta est, obligat lux mortali, nemine dissentiente: quia lex gravissima est, & penas severissimas imponit. Id solum in controversiam vocatur, quæ infirmitas esse debeat quam curare Medici nequeant, nisi prius de confessione facienda infirmos moneant. Plures Auctores fulcunt, eam requiri infirmitatem quæ grave mortis periculum indicet. Sed communis sententia media via incidit. In quolibet morbo nullum præterente periculum Medicus non tenetur vi dictarum legum ægroti confessionem indicare, quia talis admonitio periculosa apparet. Præfatus leges non modo obligant Medicos ad monendos infirmos laborantes mortis periculo, sed etiam gravi detentis infirmitate, de qua prudenter rimeri potest quod gravior evadat, & periculosior. Ratio est, quia vi legis naturalis, & divinx Medici adstringuntur confessionem proponere infirmis in proximo mortis periculo constitutis. Sed laudati Pontifices ius legis novum onus imponunt Medicis. Ergo dicendum, Medicos debere infirmos de confessione facienda admonere, non solum in periculo mortis, sed etiam in quacumque gravi infirmitate, licet periculum amittende vitæ non inestet. Idem colligitur expresse dicit, cap. *Cum infirmitas*, ubi dicitur: *Ne cum infirmi admonentur, existimant se iam esse in periculo, & efficiunt tristitia, atque adeo mortis periculum facilius incurant.* Ex quibus verbis colligitur, Pontificem supponere, confessionis monitionem faciendam esse, antequam moris periculum immincat. Quam interpretationem amplectuntur Caietanus, Tabiena, Sanchez, Bonacina, Palam, Salmanticenses, & alii communiter.

VIII. In eodem cap. *Cum infirmitas*, dicitur, hæc admonitionem ante omnia fieri debere, id est ante ægrium medicamentorum applicationem. Pius V. in sua constitutione vetat Medicis ne post tertium diem visent infirmos reuentes confiteri. Quod intelligendum est, inquit Sanchez, & Sanchez, quando ex Medici derelictione non appareat periculum aggravandæ infirmitatis, vel subeundæ mortis. Nec enim tale decretum advenitur

Cont. Theol. Tom. IV.

caritati, quæ etiam obstinatis, quoad fieri potest, favet.

IX. Hæc dicta sunt, spectato iuris rigore. Nam paucis in locis hæc decreta recepta sunt; nec iuramentum ubique emittunt Medici servandi decreti Pii V. Ceterum, ubi decretum præfatum iuratur, cum aliquo iustissimum sit, & ob reverentiam sacramenti, dico Medicos ad illius observantiam iuratum teneri. Nec plurimum Medicorum transgressis abrogare valet iustam ac iuratum legem. Ubi vero decretum non iuratur, ad ea Medici præstanda obstringuntur quæ lex naturalis, & divina præscribit; videlicet, quando ægrotant, vel prudenter riment mortem, aut mortis periculum instare, debent christiana, non mendana dexterate infirmum admonere ut rebus suis tum corporis, tum animæ consulere valeat. Quod Caietanus scribit in *Sum. verb. Medic.* non esse Medicorum tristitia infirmis annuntiare, sed læta, intelligendum est, ut scilicet Caietanus se se explicat, ad excusandos bonos Medicos, qui partes suas implere solent, vel non indifferuntur, ut ex eodem Caietano referunt Salmanticenses. Ne multa: Medicus, si ex officio Medici, certe ex professione christiana, prout valet, adstringitur indicare ea que ex lege evangelicæ, & ecclesiasticæ infirmi æqui tenentur. Non est tamen necesse ut ipse Medicus directè infirmo indicet vitæ periculum; sed etiam per alios, nempe amicos, & consanguineos peragere id valet, prout prudentia christiana melius indicaverit expedire. Nec regula præcisa hinc assignari potest. Extrema tantum sunt vitanda, & illorum qui abique ulla necessitate infirmos turbant, & aliorum qui ob vana timorem ægrotos turbandi abique sacramentorum susceptione illos mori sinunt.

C A P U T III.

De iuramentis non ludendis, non mutandis, non fidei habendis, non revocandis minoribus, nec emendi auctiori pretio.

I. DE pluribus materiis genere diversis, brevitate gratia, hoc in capite sermone instituiamus. Innumeram movent difficultates Theologi recentes super quolibet proposito materie genere, & potissimum super iuramento non ludendi. Omnia que ipsi fute prætrahant, nos breviter relolvemus. Tali enim non sunt quæ longiorum requirant disputationem.

II. Quæst. I. *An iuramentum non ludendi*
D 3

validum sit? Resp. D. Thomas 2. 2. *quæst.* clxviii. *art.* 2. itatit ludum moderatum ad virtutem eutrapeliæ pertinere. Tot tamen conditiones necessariæ sunt ad constituendum ludum actum virtutis, ut in praxi difficile reperiantur omnes: potissimum si ludus peragatur inter homines caritate delictos. Annuitendum quoque est, ludum illum dicitur ad virtutis actum reduci posse qui ad exhilarandum animum dirigitur, quique committitur in verbis, aut factis ludicris, & iocosis consistit. Quare omnes ludi, qui fortuiti, & casuales, qui ad lucrandas pecunias eteuerunt, excluduntur ab iis ludis qui ad virtutis actus reduci valent. Quibus politis dico, iuramentum, quod frequenter fieri solet, non ludendi validum esse: quia communitur fit de ludo immoderato, & pecuniario, quique est rixarum, & animi perturbationum, alicorumque malorum origo: consequenter est de re licita, honesta, & magno opere utili tum anime, tum corpori. Quæcirca falluntur Navarrus, & Rodriguez alienentes, eiusmodi iuramentum, siue votum non esse validum, quia ludus potest esse actus virtutis. Quandoquidem iuramentum fere nunquam fit abstinendi a ludo qui fit virtutis actus: idque experientia constat. Homines enim qui virtuosè ludunt, nunquam simile iuramentum, aut votum emittunt. Deinde iuramentum non ludendi validum foret, etiam si ludum virtuosum comprehenderet: quia perfectior virtus esse potest, quam abstinencia a tali ludicra recreatione elucet. Moderata inter homines feminaque conversatio, ciborum sanitati utilium comestura, res uxoria ad actus virtutum spectant, attamen perfectioris virtutis est ab eiusmodi actibus abstinencia; ideoque iuramentum, seu votum ab eisdem abstinendi validum est, & obligans. Porro, ut dignoscere quia valeat, quædam sub iuramento absoluto non ludendi comprehendatur nec ne ludus moderatus, sciat, fere semper iuramentum non ludendi fieri ad evitandum iacturam pecuniarum, & temporis, occasione iurgiorum, ac rixarum. Quando autem consistit de tali fine expresso; planum est tunc non comprehendi ludum moderatum, & virtuosum. Ceterum, ut dixi, vix fieri potest ut ludi pecuniarii ad ludum virtuosum reducantur: & ideo in iuramento non ludendi, mea quidem sententia, semper comprehenduntur omnes ludi pecuniarii, quamvis parva sit pecunia que ludod exponitur: quia nimis familiare est periculum transilendi limites moderate pecunie;

& moderati ludi. Quamobrem qui iuravit in posterum non ludurum, ab omni ludo abstinere debet; alioquin periturus evadet. Non negamus, quandoque eiusmodi iuramenta fieri abique debita deliberatione, & ex impetu animi perturbati, sed tunc vnanimodum erit, non fuerit sufficiens deliberatio. Concedo & ego iuramentum strictioris iuris esse; eiusque obligationem non extendendam ad res dubias, sed potius coarctandam esse. Verum id intelligendum est maxime, quando materia iuramenti, seu voti finis actus qui vocantur supererogationis. Quando vero iuramentum, seu votum est de vitando periculo amittendi bona tum spiritalia, tum temporalia, a quorum malorum occasione etiam absque iuramento Christianus abstinere deberet; tunc, ut ego quidem arbitror, iuramentum potius amplificandum (moderate tamen, & intra genus materiae iurate) quam coarctandum est. Quare minime mihi probantur inanes illæ distinctiones, & subtilitates quas ex Sanchez, Palao, & Leander exhibent Salmanticenses *tractat.* xvii. *cap.* 11. *punct.* 7. §. 4. *num.* 96. & *seq.* & ideo, tamquam inutilis, missas facio; potissimum illas quibus gravitatem, & parvitatem materiae ex diverso iurandi fine colligentes, statuunt parvitatem materiae esse modo temporis, modo pecunie iacturam, & consequenter iuramentum nunc venialiter, nunc mortaliter peccare iuxta maiorem aut minorem materiae iurate transgressionem: que omnia supra explodimus, docentes, neque in assertorio, neque in promissorio iuramento parvitatem materiae reperiri.

III. *Quæst.* I. *An qui iuramentum, seu votum emisit non ludendi, possit alteri numerum dare, ut suo nomine ludat, & ipse ludo assistat?* Resp. Pigeret sane me ista humane calliditatis inventa proponere, nisi in utramque partem a Theologis disputarentur. Communior recentiorum opinio, quam propugnant Sanchez, Leander, Palao, Fagundes, Salmanticenses, Tamburinus, Sporer, & alii, defendit absolute, posse iuramentum talem per interpositam personam ludere, & ludentem aspicere: quia proprie, & in rigore iurans non ludit: & cum iuramentum strictè interpretandum sit, non debet extendi ad hunc ludum mediatum, & remotum. Hæc est unica istorum Auctorum ratio.

IV. Iam communi verituti proverbio, quod qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Iuramentum strictè interpretandum, potissimum quando res iurata non prohibet

tur ipsa divina lege, sed est supererogationis; semper tamen interpretatio isthæc secundum regulas bonæ fidei, & christianæ prudentiæ esse debet. Porro, cum quis, expertus se ludendo prodigere pecunias suas, patrimonium dilapidare, tempus terere, rixas & iurgia excitare, iurat se in posterum non ludurum, ut eiusmodi mala declinet, non evitat hæc omnia, cum per interpositam personam ludit: nam pecunie, & patrimonium prodiguntur, otiose tempus inlunitur, & iurgiorum rixarumque periculum est. Verum, inquit adversarii, hæc omnia nihil obstant: quia non est attendendum, an finis iuramenti concurret, sed an sub materia promissa comprehendatur. Immo repono ego, ex intentione, & sine iurantis interpretatio iuramenti colligenda est. Materia iuramenti est ludus. Eilo: at certe non est ludus utcumque, & ab omni circumstantia seinnctus; cum in acceptione fit actus indifferens, & vix congrua iuramenti materies; sed ludus, ut est occasio iacturæ pecuniarum, patrimonii, temporis, ut est causa iurgiorum, rixarum, aut impedimentum vacandi rebus divinis, & consulendis propriis negotiis, est reipsa iuramenti materies. Hæc autem omnia contingunt, cum iurans per interpositam personam, seu aliena manu ludit, & propriis oculis ludentes spectat. Ergo est materia propria iuramenti quod committitur fit non ludendi. Distinctio vero qua contrarie sententiæ Auctores dicunt ea que recentissimus consecraria, finem, non materiam esse iuramenti, & finem eternum non cadere sub lege: hæc, inquam, distinctio similis est alteri qua non pauci votum paupertatis levare sibi blanduntur, si pecunias non propria, sed aliena manu ad arbitrium expendant, vel in alieno sortio conservent. Quæ sane distinctiones nugari mihi sunt, & mere cavillationes, ortæ in ex animo decipiendi (quod profuturæ nefas esset) certe ex præpostera ahsuetudine revocanda ad regulas abstractas, & metaphysicas morum precepta. Sæpissime finis legis non cadit sub lege, quando est omnino extrinsecus; secus, si est intrinsecus, & constituit materiam ipsius legis, ut in præsentia contingit.

V. Similiter dicimus, hunc iuratorem non posse alterius nomine ludere. Etiam in hæc hypothese distinctione utuntur laudati Theologi. Aunt namque, si finis iuramenti fuerit vitare iacturam temporis, ut possit Deo vacare, suisque rebus attendere; tunc nequit vel alterius nomine ludere. Si vero finis fuerit

declinare iacturam pecuniarum, occasione rixarum, & iurgiorum; dicunt posse eum tunc ludere, quoniam transgreditur iuramentum: quia in ludente alienis pecuniis huiusmodi contingere minime solent. Sed hæc distinctio non ut inceptam relictimus; cum ipse iurans iuramentum finem cum tali prævisione, seu distinctio non copulaverit. Siquidem absolute iuramentum non ludendi omnia recentia incommoda intelliguntur cavenda: & quantum frequentiora sint in ludo propria pecunie quam alienæ; attamen, quoties ludi sunt pecuniarii, ahsueti eiusmodi ludis familiaria sunt delcripta mala; quæ ut declinentur, sacramenti sese munitur vinculo. Dicendum ergo nobis videtur, talem iuramentum neque proprio, neque alieno nomine absque iurantis transgressionem posse ludis vacare.

VI. *Quæst.* III. *An iuramentum non ludendi cum tali persona, aut in tali domo, vel tali genere ludi, validum est?* Resp. Si hoc iuramentum, vel votum fit de re omnino indifferenti, quemadmodum absolute est ludus cum tali persona, vel in tali domo; iuramentum ad nihil obligat. Ceterum, si habeat finem honestum, videlicet fugam rixarum, iurgiorum, quorum talis persona occasio esse solet; si talis ludus est causa amittendi magnam pecuniam summam; si illa domus origo est malorum: tunc iuramentum factum evitandi præfata mala, & pericula validum est; atque iurans sub perituri poena illud observare additringitur: quia iuramentum est de re bona, & honesta. Adverte tamen, ut iuramentum, seu votum validum sit, non satis esse illud posse in finem honestum dirigi; sed oportere insuper ut ipse iurans rærit, vel expressè habeat talem finem honestum. Hinc iuramenta eiusmodi non ludendi cum tali persona, in tali domo, ex tradito, & ira concepta, in tali domo, et vindictam talis persone facta, incauta sunt, & invalida. Iuramentum factum in commodum filiorum, vel aliorum, & ab ipsis acceptatum, validum est, nec potest retractari. Iuramentum conditionatum durat, donec impleatur conditio. Titius filius iuravit se non ludurum, donec pater Roma redierit. Roma moritur pater. Potest ne filius ludere? Negat Bonacina *disp.* xiv. *p.* 1. *punct.* 16. *num.* 8. Sed vera est affirmans opinio, quam defendit Tamburinus *Lib.* III. *cap.* 11. §. 5. *num.* 65. quia manifesta presumptio est talem filius iurantis anticum. Nihil materialis est Bonacinae interpretatio.

VII. Quæst. IV. An votum, seu iuramentum non mutandi sit validum? Resp. Abique ulla controversia eiusmodi five votum, five iuramentum nullum est. Mutari namque est actus misericordiae, & caritatis; & quandoque ex præcepto ad mutandum obligatur. Ergo iuramentum ablinendi a tali actu non est de honestate, & licita; & idcirco invalidum. Idem omnino dicendum de iuramento non fideiubendi. Ut autem clarior sit resolutio, sub variis circumstantiis considerari potest prefatum iuramentum. Nam, si absolutum sit, & factum vel ob Dei honorem, aut ob propriam utilitatem; patet esse invalidum; & nullam: quia repugnat tum consiliis, tum præceptis evangelicis; & consequenter non potest in Dei honorem cedere. Si iuramentum fiat ob vitandam gravem iacturam proprii patrimonii, & filiorum, ac propriæ familie damna, quæ solent esse causæ ad eiusmodi iuramenta inducentes, quæque finem honestatum constituunt; quia urgente necessitate proximi, præceptum quoque urgere potest mutandi etiam ob dictum finem, non obligat saltem in omni evento, quia adverteretur maiori bono, videlicet succurrendi proximo constituto in gravi necessitate. Si vero iuramentum fiat in gratiam tertii, post istius acceptationem obligat, nec retractari valet, secus post acceptationem. Denique hoc iuramentum considerari potest ex parte forme, quia concipitur. Nam, si iuratur te mutuo non daturum pecunias, nec fideiussurum abique prævio examine, & accepto prudentium, amicumque consilio; iuramentum validissimum est: quia non recitit omne mutuum, nec quomquam fideiussorem, sed tantum incautam, & imprudentem. Sæpe enim corruunt, vel maxima damna patiuntur familie ob fideiussiones præcipites & incautas. Quoties ergo quis iurat abstinere a mutuo, & fideiussione abique hoc examine & consultatione; iuramentum optimum est, & asringit iuramentum. E contrario iuramentum fideiubendi, & mutandi omnibus indiscriminatum invalidum est, & vitiosum: quia includit prodigalitatis vitium, & imprudentiam, nisi sit alia conditio circumscripturum. Validum vero foret, si iurans esset absolutus dominus suorum bonorum, illis, & necessariis heredibus destitutus, atque iuraret in honorem Dei mutare, & fideiubere. Hæc enim ratione omnia bona sua pauperibus distribuere posset. Similia iuramenta fideiubendi, mutandi, distribuendi bona sua in elemosynam pau-

peribus, ita interpretanda communiter sunt, ut executioni mandentur minori, quoad fieri potest, detrimento, & periculo ipsius iurantis. Circumstantiæ tamen omnes bene sunt ponderandæ.

VIII. Ultimo loco spectanda est persona quæ iuramentum emittit non mutandi, non fideiubendi. Nam, si Clericus sit, & iuret non fideiubere pro laico, validum est: quia Clericis in sacris vestitus est fideiubere pro laicis, excepta necessitate, ut colligitur cap. Te quidem xi. quæst. 1. c. cap. 1. de fideiussoribus; ubi tamen prohibetur Clericis frequentia fideiussiones. Hodie vero fideiussio facta a Clerico pro laico valida est: & Clericus solvere tenetur de patrimonialibus bonis, aut etiam, ut vult Sylvester verb. Fideiussus. quæst. 111. de redditibus beneficii, de quibus tamen disponere pro arbitrio nequit, cum administrator, non dominus sit, ut suo loco dictum est.

IX. Quæst. V. An iuramenta facta a mercatoribus non emendi auctiore pretio, & non vendendi viliore, valida sint? Resp. Invalida esse communiter sentiant omnes. Quoniam nec in Dei honorem, nec in proximi utilitatem cedunt. Qui itaque talia edunt iuramenta, servat eadem ramine altringuntur.

CAPUT IV.

De iuramento contra aliud iuramentum. Item de iuramento non accusandi, non denunciandi, atque de iuramento nimis prodigioso.

I. Dubius modis potest secundum iuramentum priori iuramento esse contrarium, scilicet vel actu iurandi, vel in materia iurata. Exemplis rem declaro. Iuranti te nunquam sub iuramento quidquam promissurum, vel superiore inconsulto, vel abique scriptura: deinde abique his circumstantiis scriptura, vel consultatione iuratur, & promittit aliquid licitum, & honestum. Hoc secundum iuramentum illicitum quidem est: validum tamen & obligans, quoties materia promissa, & iurata licita est, & honesta. Iuranti Deo servare castitatem: deinde promittit sub iuramento redacturum puellam in sponsam. Hoc secundum iuramentum, contrarium priori in re iurata, est illicitum simul, & invalidum. Violare siquidem id quod voto, aut iuramento promissum, semper illicitum est, & prohibitorum. Ita docent communiter omnes. Advertent tamen, debere primum iuramentum obligare eo tempore quo secundum iuramentum emittitur, et

illud invalidum sit. V.g. iurasti te ducturum, Rosam: deinde sub iuramento promittis te ducturum Cæciliam. Secundum iuramentum invalidum est, quia tempore quo factum tuis, durabat primum. Quod autem initio invalidum est, tractu temporis non convalescit, in c. reg. Non firmatur, de reg. iur. Contra vero si primum iuramentum cessavit, quando emittitur secundum, manifestum est secundum obligare.

II. Quæst. I. An dispositiones factæ contra priora iuramenta valida sint? Resp. Iuranti non venditurum campum, non mutaturum testamentum, non ducturum Bertam in matrimonium: deinde campum vendis, testamentum mutas, Bertam ducis. Sane valide dispositiones hæc? Quid, si iuramentum firmate essent? Iuramentum invalidum est, quia est de re illicita. Ceterum dispositiones civiles valide sunt. Quoniam per iuramentum tibi minime abutibili facultatem vendendi, & commutandi quæ antea vendere, & commutare iure poteras; sicuti, si iuranti te ieiunaturum, non idcirco tibi eripuisi comedendi potestatem; sed solum iuramentum comesturam illicitam reddit. Licet ergo secundum iuramentum contrarium priori in re iurata invalidum sit; non tamen invade sunt dispositiones civiles, quæ a libera potestate disponentis pendunt. Hæc tamen intelligenda sunt, dummodo potestatem reipse habeas disponendi de rerum venditione, & commutatione. Iuranti equi tui venditionem, & respiciam Petro illum vendidisti, & tradidisti. Hinc eundem equum cum iuramento vendis Paulo. Hæc secunda venditio nulla est, quia vi prioris venditionis, & traditionis equus ablati est a tuo domino; iuxta hæc communem doctrinam plures alios consimiles casus resolvere poteris.

III. Quæst. II. An iuramentum non accusandi, non denunciandi, invalidum sit? Resp. Iuramentum universale non accusandi, nec denunciandi invalidum est: quia sæpe urget præceptum accusandi, & denunciandi delicta potissimum quæ cedunt in damnum publicum. Et, quamquam bonum etiam sit & honestum quandoque non accusare; non obstat tamen quominus iuramentum universale factum non accusandi sit nullum: quia, cum iuramentum universale includat omnes casus, eo ipso quod plures sint illiciti, totum corrumpit malum enim ex quocumque defectu. Iuramentum de accusanda, vel non accusanda aliqua determinata persona valet, vel non valet, prout caritas, & prudentia suadebit, aut dissuade-

bit obligationem accusandi. Hæc ipsatione iuramentum accusandi universale omnes abique ulla exceptione nullum est. Sæpe enim accusatio caritati, prudentiæ, & iustitiæ adversatur.

IV. Plures solent moveri difficultates super hoc iuramento de accusando ante, vel post delictum, & super intelligentia illius cap. Quemadmodum, §. Illud de iuramento, ubi Innocentius III. declarat, iuramentum generaliter factum de non accusando uxoris crimine, non esse obligatorium: quia contingere potest quod mulier sit infidelis, & nolit cohabitare abique iniuria Creatoris, quo in casu tenetur vir illam accusare; nec, si delictum uxoris esset adulterium. Verum non est cur in eiusmodi quæstionibus tempus teramus. Illud solum addendum, plurima iuramenta denuntiandi, vel accusandi aliorum crimina frequenter fieri animo vindictæ; & idcirco non obligare, utpote de re illicita. Quod si vindicta gravis fuerit, duplex erit peccatum & contra caritatem erga proximum, & contra religionem, eo quod nomen Dei assumitur ad confirmandum vindictæ propositum. Hinc iuramentum puerorum accusandi socios apud magistros, iuramenta parentum, & dominorum, puniendi filios, & servos invalida sunt, & culpabilia communiter, quia facta animo vindictæ; quæ tamen cum gravis esse non solet, ideo non excedit culpam venialem. Quod si hæc iuramenta emittantur animo evangelicæ correctionis, appareatque spes boni eventus; valida tunc esse possunt. Sed non ita frequenter hæc occurrunt.

V. Quæst. III. An iuramentum prodigioso ad suum usum sit validum? Resp. Duplex in sententiâ resolvenda est præsens quæstio. Primum an iuramentum quidquam donandi meretrici ob copiam illi corporis sit validum? Secundo an iuramentum istud, quatenus prodigiosum, sit pariter invalidum? Ad primum quod attinet, omnes concedunt, promissionem iuratum factam meretrici ante perpetratum flagitium debere rescindi, cum sit illicita; perpetrato vero delicto, implendam esse adfirmant, eo quod tunc pretii licitum sit. Quod non contingit in donatione limosinica, quæ semper licita est, five ante, five post collationem gradus ecclesiastici. Hæc omnia communia sunt. Ego tamen dicere, & fornicatore teneri ad dandum pretium meretrici post perpetratum crimen, non vi promissionis factæ ante perpetratum delictum, quam nullam dicerem, sicut & iuramentum;

sed vi iuris confurgent post patrimonem criminis. Res tamen tanti non est, ut contentions finem ducamus.

VI. Quia secundum plures Theologi docent, promissionem iuratum que prodiga sit, valere pro illa parte qua iusta est; secus pro parte excessus, quo efficitur prodiga, sicut & iuramentum. Molina Tom. II. disp. celsxi. & Sanchez Lib. III. cap. ix. n. 27. docent, promissionem iuratum prodigam integram valere secundum omnes partes; quia, licet culpam commiserit qui prodigie donare iuravit; ipsa tamen impletio promissionis iurate licita est. Hæc opinio mihi falsa est: nam promissio vere prodiga semper est culpabilis, non modo quando fit, led etiam quando impletur. Prodigalitas namque vitium est. Ergo illius quoque executio peccatum erit. Igitur evidens est promissionem huiusmodi, saltem prout est prodiga, nullam esse. Ceterum mihi absolute, & secundum omnes partes nulla est dicta promissio iurata, qua vinculum iniquitatis esse nequit. Si itaque absolute prodiga est, absolute pariter nulla erit. Quare utramque opinionem rejicimus, nempe primam, que docet esse validam hanc promissionem pro ea parte que prodiga non est; & secundam, que parte que prodiga non est, absolute defendit. Quoniam promissio absolute prodiga, tota vitiosa est: ergo tota nulla est. Nec verum est quod ait P. Sanchez, culpam committi, dum prodigie promittitur; secus dum executioni mandatur ipsa prodiga promissio. Falsum est hoc apertissime: quandoquidem prodigalitas est absolute vitiosa. Ergo & quando promittitur, & quando impletur promissio, culpa contingit. Perperam vero adducit exemplum mercedis que datur meretrici. Nam solutio pretii ex iustitia meretrici debetur; nec quidquam malitia in se involvit; licet malitia, iure actus culpabiles præsupponat.

CAPUT V.

De iuramento metu, & iniuria extorto.

IEX duplii metu oriri potest iuramentum, nempe, leve scilicet, & gravi. De iuramento ex metu levi proficiente nulla est difficultas, quia penes omnes validum est. Cuius iuramentum ex metu gravi tota est questio, que agitari potest spectato iure naturali, canonico, & civili.

II. Prima sententia docet, nullam esse iuramenti gravi metu extorti obligationem sive in foro interno, sive externo. Et hanc sententiam docuerunt plures Iurista, Vincentius

Abbas, Alciatus, Felinus, Lopez, Rolandus, Flaminius, quos citat Sanchez Lib. IV. de matrimon. disp. xx. numer. 3. atque hanc opinionem esse probabilem.

III. Secunda opinio defendit, iuramentum metu gravi extortum validum quidem esse in foro conscientie, & obligare sub mortali; sed in foro iudiciali externo. Hanc defendit Valentia disp. vi. quest. vii. punct. 4. §. 3. & Fachinus Lib. VIII. controu. cap. cii.

IV. Tertia, que communis est penes omnes Theologos, potissimum si ius naturale, & pontificium spectetur, docet, iuramentum gravi metu extortum absolute validum esse. Hanc expresse docent D. Thomas 2. 2. quest. lxxxix. artic. 7. Caietanus, & Sylvius ibi, Soto Lib. VIII. q. 1. artic. 7. Navarrus in Man. cap. xii. n. 14. Covarruvias de spons. II. part. cap. iii. Molina Tom. I. tractat. ii. disp. clix. Suarez Lib. III. capit. xvii. n. 18. Sanchez Lib. III. in Decal. capit. xi. numer. 14. Lessius Lib. II. cap. xiii. dub. 6. Curierrez de iur. I. part. cap. lxxi. n. 18. Diana Part. VIII. tractat. vii. resol. 87. Azorius Lib. I. capit. xi. quest. xii. & c. ut dixi, communiter omnes Theologi. Atque nec sermo est de metu per iniuriam illato: nam si iustus foret metus, nulla esset difficultas. Ratio evidens est: quia metus, etiam gravis, non tollit quis iuramentum illud sit voluntarium, & liberum. Validum ergo erit iure nature, iure quoque canonico validum est, ut colligitur ex cap. Debitores, ubi Alexander III. docemur iterum alexanderum usurarium, cogendos esse ut Domino iuramentum exsolvant. Huc quoque pertinet quod docet Innocentius III. cap. Ad audientiam, & ibi, que vi. Quod confirmari potest ex Angelico. Hoc iuramentum committitur iustitia, & iudicium; nec in deteriori recidit exitum. Porro quicumque (inquit Angelicus) iuratur aliquid se facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impletur; si tamen alii duo comites adfuit, scilicet iudicium, & iustitia. Et in respon. ad 3. subdit, quod in iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem qua obligatur homini, cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim iniulit, hoc meretur ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur, ut implet quod per nomen eius promissit; & talis obligatio non tollitur in suo conscientie: quia magis debet damnari temporale sustinere quam iuramentum violare. Potest tamen repetere in iudicio quod solvit.

vel Prælato denuntiare, non obstante quod contrarium iuravit: quia tale iuramentum vergeret in deteriori exitum: esset enim contra iustitiam publicam. Romani autem Pontifices ab huiusmodi iuramentis homines absoleverunt, non quasi decreverint huiusmodi iuramenta non esse obligatoria, sed quasi huiusmodi obligationes ex iusta causa relaxaverint.

V. Faciles quandoque solent esse Prælati in relaxandis huiusmodi iuramentis; prudentiam tamen opus est. Nam, si ex dispensatione scandalum, vel iniuria religionis christiane immineret, ut si infideles reputarent nullam esse apud nos iurisdictionem religionam; tunc dispensatio concedenda non foret.

VI. Obiicit 1. Simplex promissio metu extorta non obligat: ergo neque iuramentum promissionem confirmans: accessorium enim sequitur principale. Resp. Negatur consequentia. Promissio simplex, que iure nature valida est, iure positivo fit invalida ob coactionem. Sed nullum ius positivum canonicum invalidum declarat iuramentum coactum. Nec exigitur pro istius valore quod executio fit licita. Immo in iuramentis coactis promissio minime consideratur (tantum obit ut sit quid principale, & iuramentum accessorium) sed ipsum iuramentum per se consideratur: nec extorquetur ad confirmandam promissionem, sed ad invocandum Deum in tellem rei future asserta. Denique promissio fit homini, qui iniuria illam extorquet; iuramentum fit per Deum, & ob illius reverentiam servandum est.

VII. Obiicit 2. Votum metu extortum, sicut & matrimonium, invalida sunt: ergo & iuramentum. Item Pontifex in cap. Quamvis de pactis in vi. declarat pacta que non vi, aut dolo firmata sunt, servanda esse: ergo, si vi, aut dolo firmata fuissent, servanda non essent. Resp. ad primum negatur consequentia, nam votum, & matrimonium coacta, declarata sunt positivo iure nulla; que alioquin iure nature, non secus ac iuramentum, valida forent, eo quod modo eodem libera sint, & voluntaria. Sed iuramentum nullo iure declaratur esse nullum. Adde, matrimonium esse nullum, etiam si iuramentum firmatum fuisset; quia ad hoc ut quis actum iuratum exequi teneatur, debet actus ille (quod est magnopere attendendum) esse licitus; que autem sunt vitia, licita non sunt. Matrimonium coactum prohibetur est: ideo iuramentum quo illud confirmatur, est nullum, quia est de actu vitio, & illicito. Ad

secundum dicitur, Pontifex declarasse, iuramenta sine vi, & dolo facta, esse valida in iuroque foro, tam interno, quam externo. Ceterum que vi iurata sunt, in foro externo irrita iudicari solent: in foro interno per iniuriam alterum ad iurandum in foro externo non datur actio. Que omnia confirmat ipse Pontifex his verbis: *Ut agatur consilium, & auferatur materia peccandi, non eis ita expressè se dicatur, ut iuramenta non servent: ubi Pontifex sermonem habet de absolute que a foro externo concedi solent. Subdit tamen: Si ea non attenderint, non ob hoc sunt, tanquam pro mortali crimine, puniendi: quod pariter de exterioris fori punitione intelligendum est: quia Ecclesia, cum in detestationem iniusti cogentis, tum ob commiserationem illius qui vim, & iniuriam pertulit, coacta iuramenta punire nunquam solet, tanquam peritura, etiam si servata non fuerint.*

VIII. Quærit 1. An iuramentum coactum, si ius civile tantum spectetur, validum sit? Resp. Probabilissima mihi videtur opinio que docet, iuramentum coactum, spectato solo iure civili, invalidum esse. Nam magistratus civiles pollere facultate statumendi leges, & conditiones servandas in quolibet futuro iuramento, res certa videtur. Nonne magistratus isti reapse decernunt, quinam ad iurandum admittentur, quinam repellendi sint? Hac eadem ratione alia onera, vel alia statuta condere valent, quibus declarent, iuramenta que carere conditionibus a se præscriptis, seu que facta non fuerint iuxta præscriptum suarum legum, nulla esse. Hæc omnia certa videtur. Sed ius civile reipia declarat, iuramenta coacta irrita esse, tum in æstentia Sacramenta pœnitentiæ, ubi expresse statuitur, iuramenta per vim, vel metum facta nullius esse roboris: quod etiam cavetur in leg. Non dubium eod. de legibus: item in leg. Iuris gentium, si de pactis, ubi dicitur, quod quoties pactum a iure communi remouit est, servare hoc non oportet, nec obligat; neque iusurandum de hoc adiectum, ne quis agat, servandum. Hanc opinionem tanquam probabilioer defendit Caltropalus, qui pro eadem plures laudat. Hæc tamen eruditiois potius gratia dicta sunt: nec enim ad nos admodum pertinent: cum tanquam sententiam certam teneamus, eiusmodi iuramenta iure naturali, & pontificio valida esse.

IX. Quærit 2. An qui gravi metu compulsus iuravit se restitutum ad carcerem, & teneatur redire? Resp. Primo certum est, nemine dissentiente, ad reditum iuramentum eiusmodi

modi teneri, si carcer iustus sit, etiam si peccata mortis subeunda foret. Diffinitas est, an quando carcer iniustus est, & ad eum probabilis timor iniuste vexationis, teneatur iurans redire: Negant plures Auctores, Covarruvias, Plaza, Bassilius Legionensis, Gutierrez, Valquez, Naxaricus, quos citat, & sequitur Reginaldus Lib. XIII. Praxis, numer. 62. Leander disp. x. quest. xxi. ubi plurimos laudat. Contraria sententia communior est, & mihi probabilior, quam defendunt Toletus Lib. V. capit. xxxi. numer. 2. Lessius Lib. II. cap. xlii. dub. 6. numer. 28. Sanchez Lib. III. cap. xi. numer. 3. Suarez Lib. II. cap. 10. numer. 24. Bonacina Tom. II. disput. iv. quest. 1. punct. 9. numer. 2. Caietanus 2. 2. quest. lxxxix. art. 7. Soto Lib. VIII. quest. 1. artic. 7. Sylvius 2. 2. quest. lxxxix. artic. 7. quest. 1. ad 8. Sporer in 2. precep. Decal. cap. 1. sect. 2. §. 4. & communitur alii. Ratio est, quoniam reditus ad carcerem ob finem servandi iuramentum fidem adus est fortitudinis, veracitatis, patientiae, & religionis. Nec ille censetur se fore occidere, vitamque suam prodigere; sed solum periculo vite se exponere; ad quod non raro ex iusta, & rationabili causa tenemur omnes. Dicimus tamen, de debere redire ad carcerem, etiam cum periculo amittendae vite, quando, dum iurasti, hoc periculum prospexisti. Quod si factum iuramento absque hac provisione, periculum istud supervenerit, ex mutatione tamen gravis circumstantiae ad reditum non teneris.

X. Obicitur. Iure caritatis quisque tenetur periculum propriae vite fugere: ergo iuramentum non declinandum hoc periculum, sed potius ad eundem illud, caritati repugnat, & consequenter illicitum est: eo vel maxime quod talis reditus tyranno occasione suppeditat inique vexationis: nec fidelitas servanda est inique petitori, Resp. Urget utique fugiendum periculum iniuste mortis, alteriusve gravissimi mali, preceptum. At iuramento posito non fugiendi, aut rediendi, cessat fugae obligatio. Quoniam, dato iuramento, illius observatio actus est fidelitatis, fortitudinis, veracitatis, & religionis. Neque tunc reditu tyranno porrigitur iniuste vexationis occasio; sed ille ex sua iniquitate se violenter aniam arripit. Et, licet servanda violento aggressore fides non sit, servandum tamen est obsequium Deo, cuius testimonium additum fuit in iuramento, quo reditus ad carcerem firmatus fuit.

XL. Quest. III. An captivus apud Turcas,

licentia abunde obtenta, pignone iuramenti pro restituito dato, redire teneatur? Resp. Auctores relati pro prima opinione numer. 9. expolita, negative respondent; sed communior, immo communissima sententia adfirmat ob rationes praec. quest. datas. Quibus addi debet scandalum, & dedecus christiane religionis, quod ex inobstantia praefati iuramenti consequetur.

XII. Quest. IV. An Episcopus relaxare valeat eiusmodi iuramenta? Resp. Si iuramentum iustum sit, ut si iurasti custodi in nocentem te rediturum, quo in casu vi iniustitiae redire adlingeris; certum est non posse ab Episcopo relaxari. Immo iurans nequit in simili casu dispensationem petere; quamvis aliqui Auctores doceant, licite posse Episcopum dispensare, etiam si iuramentum iustum sit, quando imminet vitae iactura, vel alterius gravissimi mali periculum. Sed haec opinio communiter rejicitur. Quia iudex, & cultus ius legitimum habent retinendi captivum, seu carceri mancipatum: cui iuri capulob acceptum iuramenti pignus. Ergo relaxatio talis iuramenti haecret praefatum ius; damnique iudici aut domino, aut custodi inferret. Si vero iuramentum extortum iniustum sit, & carcer iniustus; tunc certum est relaxari posse ab Episcopo. Advertendum tamen, quod alias diximus, ne eiusmodi dispensationes scandalum, & irrisionem christiane religionis inferant. P. Valquez dicit, iuramentum datum custodi redeundi ad carcerem obligare solum, cum cultus bona fide credit iuste captivum detineri in carcere; secus, si iudicis iniustitiae participes sit, implem cultos, fugandus, quom laudat Leander disp. x. quest. xxvi. absolute docet, non alteri iuramentum ad reditum, sive cultos innocens sit, sive iudicis, & tyranni malitiae participes. Verum haec opiniones, licet casus probabiles appetat Leander, relictur communitera Theologicis, Pariter communis Theologorum opinio allerit, captivum dimissum a Turcis, teneri solvere aureos quos pro sua redemptione te daturum iuravit.

XIII. Quest. V. An qui latroni, seu cuique praedatori promisit iurando servandam vitam causam centum aureos, teneatur servare iuramentum? Resp. Omnes Auctores qui docent, iuramentum gravi metu extortum, nullum esse, defendunt quoque, praefatum iuramentum non teneri promissa iurata implere. Sed communissima opinio oppositum propugnat. Quare omnes qui defendunt iuramentum, etiam gravi metu extortum, validum esse,

esse, docent etiam, eum qui iurat latroni te daturum pecunias pro sui capitis redemptione, teneri solvere pecunias iuratas obligationem dictam, quod iuramentum validum sit: & licet promissio simplex nullam evadat ob iniuriam a latrone illatam, iuramentum tamen ob reverentiam divini testimonii obligat implere promissa. Quare non recte scripserit M. Tullius Lib. III. offic. cap. ix. Quod iura iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id servandum est, quod aliter, id si non feceris, nullum periculum est: ut si praedonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perdelictum numero definitus, sed communis hostis omnium. Cum hoc nec fides esse debet, nec iuramentum commune. Non enim falsum iurare, peccare est; sed quod ex animi tui sententia iuraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere periculum est. Scite enim Euripidis:

Iuravi lingua, mentem iniuratum gero. XIV. Hanc Ethnicorum fallacem doctrinam adoptant non pauci Catholicae recentiores, qui docent, captum a latrone posse sub restrictione mentali iurare te daturum pecunias, si debebit, si sibi placerit, si voluerit. Hanc sententiam docet Leander disp. x. quest. xviii. ubi plures laudat Auctores, quos inter Soto Lib. III. quest. 1. artic. 7. Sed tantum adest, ibi docere illam opinionem Leandri, ut immo his verbis eam impugnet. Statuitur regula generalis: Si verba exteriori prolata respectu intentionis plane falsa sunt, id est menti eius dissona, involuntaria, & absque ulla exceptione est peccatum mortale. Id quod praesenti exemplo monstratur, ubi extra sine restrictione iuratur, & in mentem non habetur absoluta intentio. Neque iurans evadatur per illam mentalem restrictionem: Dabo, si debeo; aut iuro dare, si debeo. Nam, postquam verbis non explicat, sed verba sunt absoluta, non consonant es menti, sed ficta est iuratio, quia intus non fit absolute ut explicatur extra. Quem ideo casum comprehendit sententia Augustini super Psalm. xxlii. relata cap. Util. xxii. quest. 11. & can. In dolo, ubi ait: In dolo iurat qui aliter facturus est quam promittit. Quapropter, quantumcumque per vim, & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumque ad redimendam vitam, erit mortale periculum. Solummodo Sotus, & ceteri Theologi docent, licitum esse ut amphibolia vere externa, quae vi verborum ab extorque per vim iura-

mentum percipi possit. Restrictiones vero mentis, ut sunt ille quas prodit Leander, Dabo si voliero, si debeo, graviores Theologi cum Soto improbant. Recentiores vero Catholicae non pauci Ciceroni iniquenti, Non enim falsum iurare peccare est, adherent; solutisque addunt falsum materialiter: ipsique paccet illud Euripidis, Iuravi lingua, mentem iniuratum gero. Si vera foret haec quorundam recentiorum doctrina, nunquam eveniret casus quo iurans teneatur solvere latroni iuratas pecunias: semper enim aut expressa, aut tacita mentis restrictio sunt iuramentum circumvenirent. Nam citati Casulite docent, quod, si capti a latronibus rustici sint & rudes, ignorantes efformate mentis restrictiones, satis illis sit habere intentionem se se conformandi modo loquentium doctorum virorum. Sed de his plura suo loco dicta sunt.

XV. Quest. VI. An qui iurat latroni, vel usurario, vel cuique praedatori, se non denuntiaturum illos apud iudicem, teneatur servare iuramentum? Resp. Negative respondent S. Thomas 2. 2. quest. lxxxix. artic. 7. ad 3. Caietanus ibi dub. ult. Sylvius hic quest. ad 6. Abulensis cap. v. Mart. quest. cxxv. & quest. cclx. Angelus verb. Iuram. 5. de xv. Armilla verb. Iuram. 4. quest. xi. Tabiena verb. Iuram. quest. x. num. 11. Barbosa Lib. XI. §. Eleganter num. 33. Ledesma Tom. II. tract. xi. cap. III. dub. 4. Soto Lib. VIII. quest. 1. art. 7. ad 8. in 3. memb. Aragon. 2. 2. quest. lxxxix. art. 7. ad 3. Sanchez Lib. III. cap. xxi. num. 12. Non improbamus distinctionem qua uratur Sotus, Sanchez, & Aragon, immo eam admittimus quoniam est ipsius D. Thomae, videlicet iuramentum non denuntiandi latronem tum esse invalidum, quando latro ita nefarius est, ut bono communi infestus sit, turbareque publicam tranquillitatem, quia tunc urget praecceptum illum denuntiandi. Hoc expresse docet D. Thomas ad 3. Contra, si casus occurreret in quo non urget praecceptum denuntiandi, quia latro non esset bono publico extialis (quod rarissime contingere existimo) tum iuramentum illi factum non denuntiandi servandum foret.

XVI. Quest. VII. An iuramentum per iniuriam exactum, quale est illud quod exigere solet usurarius solvendi sibi usuras, aut non solventibus contractum iniustum, validum sit? Resp. Certum est penes omnes, ex simplicis promissione solvendi usuras non oriri debitum eadem solvendi: quia fenerator nullum ius acqui-

acquirat ex promissione sibi facta; sed peccat eas petendo, & accipiendo; consequenter nec in promittente obligatio ulla adest illas solvendi. Rebat ipsius inquirendum, an iurans teneatur ad solutionem iuramenti. Negant aliqui, quos citat *Laander disp. x. quest. VIII.* Sed communissima sententia est, iuramentum illud validum esse, & proinde implendum. Idque definitum est in *cap. Debitorum, de iure iurando.* Ratio quoque est moralitatis. Quia iuramentum servandum saluti quodam non vergit in detrimentum salutis eterne. Porro solvere iurans non est quid contrarium eterne salutis. Quamvis enim ex parte recipientis iurans mala sit, & illicita; ex parte tamen solventis actus bonus est, potissimum facta promissione: quia pertinet ad fidelitatem, & veracitatem implere promissa, maxime iurata. Quid; si promissio fuit illicita, ut quando petiti mutuum, non necessitate cogente, sed causa prodigendi illud cum meretricibus, in ludis, aliisque vanis oblectamentis? In hac positione negant aliqui validum esse iuramentum, eo quod sit de re illicita. Adfirmant vero magis communiter alii, quia temper pertinet ad veracitatem, & fidelitatem implere promissum: quare ratione utuntur Sanchez *Lib. III. cap. XI. num. 5.* & Castropalaus *punct. 3. num. 4.* At, mea quidem sententia, non consistit. Quia, quando iuramentum promissorium habet materiam illicitam, semper nullum est, ut vel ipsi Auctores fatentur. Ad solutio iuramentum absque ulla necessitate tum in promissione, tum in executione mala, & illicita est. Ergo iuramentum firmans talem solutionem nullum erit. Quam sententiam defendit etiam Caietanus 2. 2. *quest. lxxix. art. 7. ad 3. dub. 1.* Valentia 2. 2. *disp. v. quest. XXI. p. 4. conclus. 5.* & mihi vera videtur.

XVII. Quæst. VIII. An iuramentum non repetendi iurans solutus sit validum? Resp. Ut iam indicatum est, teneratur nullum ius acquirit exigendi iurans ex promissione sibi facta illas solvendi. Quapropter, si illas accipit, restituitur tenetur. Et hac ratione iurans, impleto iuramento solutionis, statim repetere licite potest pecunias dataseneratori, ut omnes adfirmant. Quaritur dumtaxat, an, si quis iurasset se non repetiturum iurans, teneatur servare iuramentum illud secundum? Adfirmative respondent communiter omnes: quia actus non repetendi iurans licitus est; ac proinde licitum, validumque iuramentum. Potest tamen a legitimo superiore ecclesiastico petere relaxationem eiusmodi iuramenti: quia,

si iurasti non repetere iurans, minime iurasti non impetrare dispensationem. Quid, si iurasses non denuntiare, neque impetrare dispensationem? Hoc iuramentum, ut diximus supra, nullum est, eo quod fit de re illicita: licet enim urgeat præceptam denuntiandi peccato iurans. Quo diximus de iurans, & dicens sunt de contractu iurans ratione prelii, nimium exorbitantis a iustitia.

XVIII. Obiicit. Promissio solvendi iurans nulla est: ergo nullum quoque est iuramentum: quia accessorium sequitur naturam principalis. Regula Accessorium, de regulis iuris in vi. & regula Cum principalis ff. de regul. iur. Resp. Communis responso Doctorum est, accessorium corrumpere, quando causa irritans principale concurret, seu elucet etiam in accessorio; locus, si alia sit principalis, alia accessorii ratio. In presentia causa irritans promissionem est iniuria, & turpitudinis extorquentis iurans; & ob hanc iniuriam nullum acquirit ius. Hæc porro turpitudinis, seu iniuria non reperitur ex parte Dei, cui fit iuramentum: idcirco validum est. Hinc regula Cum principalis, non dicit, principale non subsistente, accessorium corrumpere; sed corrumpere iuramentum. Præter quam quod iuramentum in nostro casu non est accessorium, seu confirmans promissionem; sed confirmat assertionem futuram.

XIX. Quæst. IX. An iurans solutionem debiti, possit uti compensatione, quando tantumdem sibi debeat, creditor cui iuratur? Resp. Suarez *Lib. II. cap. xxxvii.* falso calamo hanc verbat questionem. Pro opinione adfirmante licitam esse compensationem, refert Bartolum, cui subscribere ait communiter Iuristas. Sententiam vero negativam fatetur hanc adfirmativam defendunt quoque Sanchez *Lib. III. cap. xvii. num. 15.* Azorius *Lib. XI. cap. viii. quest. x.* Sententia negativa mihi probabilior est, & eruitur ex *cap. Ad nostram 1. de iuratu. & ex cap. Debitorum, & cap. Si vero de iuratu.* Sed sic evincitur ratione. Ideo secundum adversarios licita est compensatio, quia alia via repetere nequit iurans quod sibi debetur: & aliunde non est rationi consonum quod amittere debeat sua, & curare aliena; cum quisque pro-

propria quam aliena curare teneatur. Atqui iuxta D. Thomam, & communem Theologorum sententiam servandum est iuramentum, etiam cum iactura bonorum temporalium: quia (inquit Angelicus loc. cit.) magis debet durandum tempore sustinere quam iuramentum violari. Quia ratione cuiusque teneatur tam iuratori, tum latroni pecunias iuratas tradere ob iuramenti Deo facti observantiam. Ergo potiori iure servandum est iuramentum Deo factum solvendi debitum creditori.

XX. Respondet Suarez, peroptime servari iuramentum, quia compensatio est quedam facta solutio. Facta scilicet solutio, non vera, & realis. At iuramentum veritate, non fictione exsolvitur. Reponit, iuramentum ab intentione pendere iurantis. Cum igitur iurans intendit compensationem uti, verbum dandi, vel solvendi (inquit Suarez num. 10.) capax est huius ample significationis. Si verbum dandi, & solvendi respectu creditoris excipit hanc amplam significationem; quidni etiam respectu generatoris? Quibus respectu latronis, & pirate? Quia, responderi ille num. 24. compensatio locum non habet respectu latronis, & usurarii ante realem solutionem. Quandoquidem, si non est debitum, non est compensatio. Latro vero, & usurarius nihil debent, priusquam pecunias recipient. Esto. Sed subdo; cur si verbum dandi, & solvendi comparate ad creditorem tam ample est significationis, ut excipiat has subintendens clausulas, Si tu mihi prius tantumdem quod debes, reddideris, solvam, si quod tibi debet: cur, inquam, hoc idem verbum has amplas significationes relate ad latrones, & usurarios non excipiet? Fortassis ex doctrina eiusdem P. Suarez difficile haud foret concedere quod fatetur; quia, ut colligeret fac est ex tota illius dissertatione, principia quibus vertitur hæc eius sententia, iustitiæ mentis restrictiones; ideo P. Sanchez, & alii restrictionem mentalem patroni præfatam propugnant opinionem. Quare a fustore abstinemus impugnatione. Ad do solum, ipsum Suarez loc. cit. cap. xxxvi. docere iuramentum implendum esse in propria specie, minime vero in re æquivalenti: ait enim num. 4. Qui iuravit laborare in vinea alicuius, non facit verum quod dixit, etiam si interesse solvat, vel alium vice sua mistat. Et tamen iuxta communem existimationem magis accedit veritati qui per aliam personam supplet laborem iuratum in alterius vinea petendum; quam qui solutionem iuratum creditori compensatione exequitur: quia ma-

gis illulus remanet creditor, dum nihil accipit de pretio sibi iurato, quam dominus vineæ, qui loco unius alterum recipit operarium.

XXI. Ex his constat fallam esse resolutionem casus, quam exhibet Tamburinus *Lib. III. cap. III. §. 5. num. 24.* de suo familiari Ioanne, cum non posset exigere a suo consobrino centum aureos sibi debitos et equo illi vendito, totidem aureos mutuo sibi dari postulavit cum iuramento restitutionis; quos tamen minime restituit, quia compensatio uti esse posse consistit. Falla, inquam, est Tamburini resolutio ob duplicem rationem. Primo quia Ioannes ob solum respectum contanguntitatis noluit per iudicem cogere consobrinum ad solutionem. Quæ ratio inepta est iuxta omnes Theologos ad fundandum ius compensationis, quando alia non occurrunt circumstantiæ. Secundo fallam censo talem resolutionem, quia re ipsa violatur iuramentum. At, inquit Tamburinus ex Bartolo, non est censendus peritarius qui iuste impeditur ab implendis promissis. Sed iuste impeditur solvere centum tibi, a quo mihi debentur centum. Quæ enim, per solum tantum, æquitas postulat, ut, te non solvente mihi debitum; ego ad tuum debitum solvendum impellar? Illa æquitas, Tamburine, id postulat quæ iuramentum Deo factum servandum præscribit. Æquitas sinceritatis, fidelitatis, veracitatis, æquitas denique religionis, quæ sacrum iuramentum coli debet, præcipit ut etiam cum detrimentum bonorum temporalium iuramentum impleam. Utique non est peritarius qui iuste impeditur ab implendo promissio; sed fallissimum est te iuste impeditur ab observantia iuramenti præfati: quia, tametsi vi iustitiæ commutatis inter homines non tenearis reddere centum illi qui tibi debet centum: si nihilominus iuramentum intervenerit, adstringeris sacro religionis vinculo implere quod iurans promissisti. Vide quæ didicimus iam *cap. seq. num. 8.*

CAPUT VI.

De iuramento dolo, vel errore præstito.

DE iuramento dolo suo calamo fit, praegimus; quatenus ille qui iuratur, sciens & volens dolo iurat, vel evocatione verborum, vel animo & intentione non iurandi, aut non se obligandi, aut non implendi promissum. Hoc iuramentum dicitur dolo, quia iurans decipit illum cui iurat. In presentia sermo est de iuramento in quo iurans patitur dolum, quatenus igno-